

DOCUMENTE SĂLAJENE INEDITE REFERITOARE LA RĂSCOALA DIN 1784 ȘI LA REVOLUȚIA DE LA 1848—1849 ÎN SĂLAJ

Biblioteca „Astra” din Sibiu deține în fondurile sale — Colecția documente manuscrise — mai multe acte, elaborate în secolele XVIII și XIX, de persoane și instituții de pe teritoriul fostelor comitate Crasna și Solnocul de Mijloc — Sălajul de mai târziu — privitoare la răscoala de la 1784, condusă de Horea, și la revoluția burghezo-democratică de la 1848—1849 din Transilvania. Dintre acestea, am selecționat un număr de 22 documente, și anume:

— *Primul document* este raportul lui Gabriel Keöver, comisar în părțile Sătmăruului, în legătură cu prelucrarea Patentei Guvernului și a ordinului Curții imperiale din Viena, referitor la stăvilirea răscoalei din 1784, în rîndurile locuitorilor din comuna Căuaș, comitatul Solnocul de Mijloc.

— *Al doilea document* este raportul primarului din Santău, referitor la reînnoirea jurămîntului de fidelitate față de monarhia habsburgică, depus în anul 1784. El mai cuprinde o relatare a stării de spirit în rîndurile populației, precum și intervenția autorităților locale pentru eliberarea din detenție a lui Ioan Romitan, acuzat de participare la răscoală.

— *Al treilea document* este o dovadă, din 17 septembrie 1848, eliberată delegaților din Năpradea, de către locotenent-colonelul Urban, comandantul Regimentului 2 român grăniceresc din Năsăud, în legătură cu dorința acestora de a îndeplini serviciul militar în acea unitate.

— *Al patrulea document* este raportul lui Alexandru Benkő, primpretorul plasei Cehu Silvaniei, cu privire la acțiunea de recrutare în rîndurile oastei maghiare, a unui detașament din Regimentul 2 român grăniceresc din Năsăud, aflat în localitatea Cehu Silvaniei.

— *Al cincilea document* este raportul lui Alexandru Benkő, primpretorul plasei Cehu Silvaniei, privind desfășurarea evenimentelor revoluționare din anul 1848, în zona Cehu Silvaniei.

— *Al șaselea document* îl reprezintă raportul lui Matei Silvași, preot în comuna Bălan, adresat Delegației Permanente Civile din Zalău, privind unele din cauzele pentru care românii nu vor să depună jurămînt de fidelitate față de statul ungar, în timpul revoluției de la 1848.

— *Al șaptelea document* este tabelul nominal cu locuitorii români din comuna Dobrin care, sub presiunea autorităților, au depus jurământ de credință în timpul revoluției de la 1848.

— *Al optulea document* este cererea locuitorilor români din comuna Căuaș, prin care solicită scutirea de amenda ce li s-a aplicat de către autorități, pe motiv că s-au opus recrutării în oastea maghiară, în timpul revoluției de la 1848.

— *Al nouălea document* îl constituie o relatare a locuitorilor din comuna Buciumi, prin care declară că au depus jurământ de fidelitate la 2 ianuarie 1849.

— *Al zecelea document* este raportul lui Gheorghe Moldovan, preot în Ilișua, în legătură cu citirea în fața locuitorilor din comună, a Proclamației lui Kossuth Lajos, din timpul revoluției de la 1848, adresată cetățenilor nemaghiari din Ungaria.

— *Al unsprezecelea document* este raportul notarului din Domnin, cu privire la citirea, în fața locuitorilor din comună, a Proclamației lui Kossuth Lajos și a ordinului Comitetului pentru apărarea patriei, din timpul revoluției de la 1848.

— *Al doisprezecelea document* este raportul autorităților din Popeteleac, referitor la citirea, în fața locuitorilor din comună, a ordinului Comitetului pentru apărarea patriei, din 22 octombrie 1848.

— *Al treisprezecelea document* este raportul lui Ioan Dragoș, preot în Sălățiș, adresat lui Kászo Leopold, pretorul plasei Sărmășag, în legătură cu citirea, în fața locuitorilor comunei, a Proclamației lui Kossuth Lajos, lansată în timpul revoluției de la 1848.

— *Al patrușprezecelea document* este raportul lui D. Szabo, preotul greco-catolic din Supuru de Jos, referitor la citirea în biserică, a Proclamației lui Kossuth Lajos, lansată în timpul revoluției de la 1848.

— *Al cincisprezecelea document* este raportul lui Ioan Costea, preot în Supuru de Sus, în legătură cu citirea, în fața locuitorilor comunei, a Proclamației lui Kossuth Lajos, lansată în timpul revoluției de la 1848.

— *Al șasesprezecelea document* este raportul autorităților locale din Lelei, privitor la vânzarea a 20 de vite confiscate de la locuitorii români, învinuiți de a fi participat la revoluția de la 1848.

— *Al șaptesprezecelea document* îl constituie declarația unor locuitori din Răstoilțu Deșert, Bozna și Agriș, dată în fața prim-pretorului Pavel Biró și a consilierului județean Daniel Biró, în legătură cu activitatea preotului Gavriș Popovici, acuzat de nesupunere, în timpul revoluției de la 1848.

— *Al optsprezecelea document* este raportul lui Alexandru Benkö, primpretorul plasei Cehu Silvaniei, adresat lui Alexandru Hatfaludi, comisar militar principal, în legătură cu conscrierea animalelor rechiziționate de la locuitorii români, învinuiți de a fi participat la revoluția de la 1848.

— *Al nouăsprezecelea document* este procesul-verbal întocmit de comisia ce a inventariat bunurile locuitorilor români din Jibou, care s-au înrolat în tabăra locotenent-colonelului Urban, comandantul Regimentului 2 român grăniceresc din Năsăud.

— *Al douăzecilea document* este cererea lui George Zaharie și Nuț Roman din Turbuța, adresată Delegației Permanente a comitatului Solnocul de Mijloc, prin care solicită despăgubire pentru daunele suferite în timpul revoluției de la 1848.

— *Al douăzecișunuilea document* îl reprezintă cererea lui Iosif Kiss din Cheud, prin care solicită a fi despăgubit de bunurile pierdute în timpul revoluției de la 1848, în valoare de 7.784,37 florini.

— *Al douăzecișidoilea document* este tabloul despre clopotele ce au fost luate de autoritățile maghiare de la bisericile din comitatul Crasna și duse la Oradea, pentru a fi transformate în tunuri, în timpul revoluției de la 1848.

Prin publicarea acestor documente și punerea lor în circuitul științific, ne aducem contribuția la îmbogățirea patrimoniului informațional și la o mai bună cunoaștere a unor aspecte, atât de ansamblu, la nivelul Transilvaniei, cât și la zona Sălajului, referitoare la două momente fundamentale din istoria patriei noastre — răscoala țăranilor de la 1784, condusă de Horea, și la revoluția de la 1848 din Transilvania.

PAUL ABRUDAN

ANEXE

1. Comuna Căuaș

1784 noiembrie 28, Căuaș.

Comitatul Solnocul de Mijloc

Mărită Tablă Continuă Judiciară, Domnilor Prea Grațioși!

Cu cea mai adincă supunere, am primit în ziua de 23 a lunii curente, Patenta Măritului Guberniu Regesc, dîmpreună cu ordinul Curții, din 22 luna curentă, privitor la stăvilirea lătirii cetelor de jefuitori valahi; iar publicarea acestor dispozițiuni am făcut-o în ziua de 26 a acestei luni.

Locuitorii respectivi au semnat, ori cu mîna lor proprie, ori prin punerea semnului mîinii lor, adevărînd că, cele publicate le-au înțeles în întregime. În timpul cît s-au explicat aceste dispozițiuni, nu că s-ar fi ivit, ori observat o oarecare nemulțumire, ori gesturi de protest, ba din contră, cu cea mai mare bucurie, s-au obligat că vor rămîne statornici fideli ai Majestății Sale.

Trimit supusa mea relatare,

Al dv. supus servitor

Gabriel Keőver

Nr. 310
2.X.1784

Incltya Tabula Comitatus Szolnok Mediensis cum Krasna, Kővár Uniti
Continuo Judiciaria Dominos Dominos Gratosissimos

Z i l a h

Din oficiu:

A nu se uita să se expedieze de urgență primarilor din Căuaș, Cig, Socaci, Unimăt, Băbuț, Lompir, Bocșa Română, Borla și Badon.

Comisar Provimentis din părțile Sătmarului

Gabriel Keöver

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 310/1784, original, limba maghiară, 2 file)

2. Primăria Santău
Comitatul Solnocul de Mijloc

1784 decembrie 15, Santău.

*Onorată Tablă Continuă Judiciară,
Grațioși Domni!*

Urmind porunci dată de Înaltul Guberniu, reiese clar că, în urma zarvei ce s-a produs în Ardeal, cu toții va urma să ne reinnoim jurământul de fidelitate față de Majestatea Sa. Acest ordin Înalt a fost cetit și explicat în limbile maghiară și valahă, de către Măria Sa, Domnul comisar Balint Ioan.

Unii dintre locuitorii care au semnat cu mîna lor proprie, precum și dintre cei care au semnat prin punere de deget, ulterior s-au agitat, crezînd că este vorba de a fi stingheriți în exercitarea cultului lor religios. Venind din nou, domnul comisar le-a scris numele și le-a explicat din nou, în urma cărora s-au convins de netemeinicia temerii lor. Între aceștia a fost și locuitorul *Romitan Ioan*, om fidel, care astăzi toamnă a revenit din Ardeal, și e posibil să fi vorbit locuitorilor, în sensul celor arătate, adăugînd că, în Ardeal, oricare om se iscălește unde voiește.

Dar din gura lui, nici în trecut, nici în prezent, și nici în copilăria lui, n-au ieșit vorbe agitatoare de nici un fel. În privința purtării sale, toată viața lui a avut o purtare fidelă către Majestatea Sa, nefăptuind nici cînd nelegiuiri de nici un fel. În privința purtării sale, începînd din copilăria lui și pînă cînd a revenit din Ardeal, o adevărește și o scrisoare de garanție, dată de domnul moșier Becsky Ștefan, din care reiese buna lui purtare.

Pe baza acestor dovezi și acte, se constată că numitul întotdeauna a avut o purtare exemplară, nefăptuind nici cînd nici o faptă ilegală și spre adevărea acestora, în vederea eliberării numitului, noi, subscrișii cetățeni supuși, am dat și semnat cererea anexată, prevăzută cu sigiliul acestui oraș, și așteptăm cu supunere binevoitoare dv. hotărîre

Primarul orașului
Lengyel Mihai

Și aici subscrișii cetățeni ai acestui
oraș, cu toții cunoscuți de noi:
I. Motad
Pank. Bátorhedyi

Către

Onorata Tablă Continuă Judiciară
înaintăm ca plîngere
această umilă cerere
cu
cele cuprinse în ea

Prez. nr. 310 din 12. ianuarie 1785

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 310/1785, original,
limba maghiară, 2 file)

3. Regimentul 2 valah grăniceresc
Năsăud

1848 septembrie 17, Năsăud.

(D o v a d ă)

Se adeverește de subsemnatul că delegații comunei Năpradea, din județul Solnocul de Mijloc, s-au prezentat la mine în Năsăud, cu acea rugare ca, acelor locuitori din comuna lor, care ar dori să depună jurămîntul de fidelitate către Majestatea Sa, să li se primească acest act.

Această rugare a lor li s-a aprobat fără nici o greutate.

Comandantul Regimentului 2 valah grăniceresc

Locotenent-colonel
Urban

Se rectifică: Delegații proveniți din Năpradea s-au prezentat în ziua mai jos menționată, cu acea întrebare: dacă locuitorii comunei lor pot îndeplini serviciul militar în numele Majestății Sale, pe care se obligă a-l executa în Năsăud, în tot timpul.

Comandantul Regimentului Cesaro-Regal

Locotenent-colonel
Urban

Năsăud, 17 septembrie 1848.

403 Sz(am) 1848

Olvasam, sept. 27-én 1848.

Scrisoarea în limba germană, pe care eu — Rosenbert Francisc — la cerea preotului am tradus-o ca mai sus. La rîndul său, preotul a tradus-o sâtenilor în limba valahă.

(Biblioteca Astra, fond Colecția de documente mss, cota 403/1848, orig., limba germană și maghiară, 2 file)

4. Primpretorul plasei Cehu Silvaniei

1848 octombrie 6, Cehu Silvaniei.

Stimate domnule subprefect,

În conformitate cu ordinul domnului Deesei László, împuternicit guvernamental, însoțit de domnul baron Elostaj Béla, fõstrásamester, ne-am deplasat în Cehu Silvaniei spre a lua parte la recrutare.

Domnul Iartsi Carol, imputernicit recrutor, călare, cu cea mai mare prudență, pentru ca să nu poată fi observat, a trecut pe lângă trupa, care era cantonată în partea de jos a orașului. Acesta a dat mîna aproape cu fiecare, iar soldații prin această stringere de mînă au consimțit a fi recrutați.

A sosit Iartsi, recrutorii și domnul baron Elostaj Béla, cu care împreună ne-am dus la domnul căpitan și am citit Proclamațiunea pe care i-am predat-o spre a fi tradusă în limba germană. Erau prezenți toți ofițerii și le-am comunicat că, în conformitate cu dispozițiunile Împuternicitului guvernamental, vom prelua trupa.

A răspuns că nu are nimic contra, dar că aceștia trebuie să consimtă în mod voluntar.

Toți ofițerii au fost de această părere. Cu toții au acceptat, depunînd armele și ranițele în curtea primăriei.

Pe cînd plăteam pe unii, am auzit o larmă mare. Cu mare grabă, am fugit afară. Cîțiva soldați l-au atacat pe Iartsi Carol, așa că acesta a căzut la pămînt. Atunci, ne-am dus la căpitan pentru a-i cere satisfacție. El a strîns trupa prin bătaia tobelor.

În acest timp, auzind dinspre casa orașului o zarvă mare, am fugit acolo, și am văzut cum cîțiva soldați i-au atacat pe acei tineri, care au acceptat să fie recrutați. Potolind lumea, ne-am dus din nou la locuința căpitanului. Aici am aflat trupa adunată. Ca din senin s-a iscat între ei o mare zarvă. Căpitanul ne-a spus că soldații sînt agitați, din care motiv sparg ce le vine la mînă, și nu-și ia nici o garanție pentru noi, dacă nu le vom reda armele și ranițele. S-ar putea întimpla o mare nenorocire, dacă nu vom da drumul celor recrutați.

Văzînd această uneltire mirșavă, pe care am dorit să o curm, am dispus sistarea recrutărilor. Am și plecat de la el și, auzînd că cei 9 dezertori au fost prinși în comuna Lelei, am trimis după ei.

Mergînd la căpitan, acesta mi-a comunicat că trupa, care este toată adunată în curtea locuinței sale, stă pe picior de război, strigă și vociferează ca și cînd ar fi la ei acasă și intenționează să atace casa orașului, spre a lua cu forța armele; deci pentru nenorocirea ce va putea urma, nu-și ia nici o garanție.

Văzînd pericolul în care ne găseam, le-am promis că li se vor da armele. Atunci, cînd am voit să plec însoțit de un ofițer, un grup de soldați înarmați, fără a primi învoirea cuiva, au dat năvală în curtea căpitanului, unde ceilalți soldați se găseau complet înarmați.

Atunci, pe cînd scriam rîndul anterior, căpitanul a trimis la mine doi sublocotenenți, care doreau să afle, dacă este adevărat că am trimis după gardiști. Noi i-am liniștit, că nu este adevărat, iar ce vom face în viitor, se va vedea. Pe tinerii care s-au recrutat i-am trimis pe jos în comuna Lelei, temîndu-mă ca nu cumva unii din ei să alerge după dinșii, așa cum se pregăteau.

În aceste părți locuite de valahi, domnește o mare agitație. Tot mereu, clopotele bat alarma. Preoții iau jurămintul locuitorilor lor, fără întrerupere. Așa cum reiese din alăturata scrisoare, găsită la acest atentator, care a fost arestat, aceștia intenționează să ne aresteze. Preotul din comuna Giurtelecu Sălajului (Hododului) a luat jurămintul credincioșilor săi, ca să se răzbune contra domnului Hockler László. Cam 150 de inși au jurat contra maghiarilor. Cred că în curînd ne vom afla în situația de a nu se împlini dorința lor.

Scrisoarea ce am adresat-o domnului subprefect comisar regal al comitatului Crasna, Mihályi Gábor, n-am putut s-o trimit, pentru motivul că nici un ungur de aici nu a cutezat să plece în acele părți; am încercat să angajez doi curieri călări, dar pînă acum nimeni nu s-a prezentat.

Benkő Alexandru senior
primpretor

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 1848, orig., limba maghiară).

5. Primpretorul plasei Cehu Silvaniei

1848, octombrie 7, Lelei.

Onorate domnule subprefect!

Ordinul privitor la cei opt tineri care s-au înrolat în compania Jurtszki (al nouălea a dezertat ieri seară, după ce a primit solda), l-am primit astăzi seară la orele 8, deci după ce mai înainte cu 3 ore am trimis printr-un căraș pe notarul Muranyi Sigismund, însoțit de doi gardiști.

Ordinele ce veți binevoi a crede de cuviință în această problemă, aștept să le dați din Zalău. Aici, momentan este foarte greu de a găsi cărași, iar călăreții nu s-au reîntors încă din Debrețin.

Recrutarea am sistat-o ieri după masă, imediat după ce am văzut agitația mare ce s-a produs cu ocazia asaltării casei orașului, pentru a-și primi armele și ranițele.

Ofițerii din Cehu Silvaniei încă alaltăieri dimineața au luat cunoștință că soldații lor vor împiedica recrutarea, prin forța armelor. Soldații încă din Zalău au luat cunoștință de aceasta, înainte ca noi să fi știut ceva în această privință, deși aceasta era un secret.

Eu am plecat din Cehu Silvaniei astăzi înainte de masă la orele 11. Soldații se aflau în curtea căpitanului, prevăzuți cu muniția necesară, în stare de război, complet echipați, fiind cu toții prezenți, și făcând paza în continuu, cu rîndul, pe-afară.

La sediul căpitanului au priveghiat ceilalți.

Astăzi dimineața, din Cehu Silvaniei, am trimis o comisie în comuna Bulgari (azi sat în comuna Sălățig, județul Sălaj — n.n.), cu ordinul, ca primarul să se prezinte cu trei trăsură în comuna Lelei, dar pînă acum nici primarul, și nici aceste trăsură n-au venit. Am trimis recruții cu boii desjugați de la plugul unui nobil. Dintre comunele valahe supuse, aceasta (Lelei) e aproape singura localitate.

Benkő Alexandru senior
primpretor

De la primpretorul Benkő Alexandru

Domnului subprefect

Pelej Lajos

Zalău

Din oficiu. Urgent.

(Aduș) Văzut 7 octombrie 1848

Nr. 127

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 127/1848, orig., limba maghiară).

6. Comuna Bălan

1848 octombrie 17, Bălan.

Onorată Delegațiune Permanentă!

Primind ordinul domnului primpretor Ujvári Alexandru, prin care sint provocat să justific afirmația ce am făcut în ziua de 21 septembrie (1848), în prezența Onoratei Delegațiuni și anume: că nu e de mirare că acest popor incut se codește a presta jurămint pe un drapel care nu are cruce, deoarece aceasta e con-

19/09

trară învățăturilor credinței noastre, precum și aceea că unii dintre domni tăgăduiesc existența lui Dumnezeu (...)

Supus serv

Matei Silvasi
preot greco-catolic în Bălan

De la preotul greco-catolic al comunei Bălan

Către

Onorata Delegațiune Permanentă civilă
Cu respect cuvenit

Zalău

Vezetett: 23 oct. 1848

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 17 octombrie 1848, orig., limba maghiară, 4 file)

7. Subprefectul județului Solnocu de Mijloc

1848 noiembrie 13, Zalău.

Tabel nominal

cu locuitorii comunei Dobrin, care au depus jurământul de credință
(Tabelul cuprinde semnăturile a 63 locuitori români)

Dat în Zalău, la 13 noiembrie 1848

Pellej Lajos
subprefect

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 13 noiembrie 1848, original, limba maghiară, 2 file)

8. Comuna Căuș

1848 noiembrie 23, Căuș.

Comitatul Solnocul de Mijloc

Igentisztelt Megyei Allandó Bizomány!

Fő Biránk mai nap általa tartott Néggyülésünkbe, a tisztelt allondó Megyei bizotmányok folyó év és ho 13-an 725 és 726 számok alatt, Kormány birtos Déesi László Ur rendelete eredményeül költt, — e szakasz Szolgabirája Joka Sigmond Ur által vele személyesen tsak szóval köröltt azon Rendeletét terjesztette elé: miszerint a Jiboi táborra zás kölcséget a Nazzodisza és reactionárus helységek tartaznak megfordítani, és kelységünk Olá lakosain nyolczad nap alatt 60 véka buza, és 120 pengőfornit okvetetlen felveenélő.

Megértol ezen — a tisztelt Kormány biztos meghagyása eredményébe költ Rendeletet, tudva a Hazámkat mindenfelől ferujegető veszelyeket, 's minden dolgol végbevitelére megkivantato tetemes kölcségeket, tudva azt is, hogy Megyénk most a csak engedelmeszséggel egy beferő, semmi magyarázást megnelemszenvedő hadi Tördvény alatt áll: annak legelőször is hogy lehető telyesítése modja felől tanácskozánk, 's keresztul a kulcsot mi által Oláh Polgártársainkon a kivetett észveget felveheszüt. Azomba bizva abba hogy a tisztelt allandó Megyei Bizotmány bennünket e Helység özsves Olá lakosságát szándékolt men á llással vádolni, 's büntetésre méltó makaes engedeltenek körzé, előre kihalgatatanul sorozni nem méltoztatik, csúpan mint kerel mesek folyamvelöt a köztünk törtenteket alászatoss tisztelettel bátrál vagünk felterjeszteni.

Nem tagadhatjuk, nem is tagadjuk, hogy helységünk Oláh népe közrül, a tisztelt özvein és vizsgáló Bizotmány megjelenésekor, az öszveirs ujjon csak nem mindnyájan allittatak elő, némelyek ithon nem lévén; némelyek pedig értetlenségből idegen kedvén; de minek utánna az ithon nem lévők előkerüllet, az értetlenek pedig felvilágosítottak harmadnapon a tisztelt szolgabíró Joka Sigmond Úr meghazása nyomán előtte Er Kővösön mindnyájan megjelentek, és engedelmeskedtek. Ennel több reactio sem akkor, sem máskor itt helységünkbe nem történt. Mire bizonyjáságul szolgált az hogy mind a Siboi táborásba kirendelt Oláh Polgárok közötti nemzetörök, mindnyájan jelen voltak: valamitni a mostani táborásba kirendeltettek jelenvagyának.

Ugyan azért alázatos tisztelettel kerjül az állandó igen tisztelt Megyei Bizotmányt, hogy vagy a többször tisztelt Rendelet telyesítése alól bennünket örökre felmenteni; vagy tisztan meghatározni hogy az csak a felykjobb említett mevénybe részeseket, — némüleg — bár értetlenség szülte tettöknek semmi kártekonny eredménye nem volt, 's ar ifjak is magokjőszantekből mentek a szolgabíró úr eleibe, magokat megvisgáltatának s besortatasukat várandol — reactionalistákat; — de Naszodistákat — mert tudtunkra semmi Naszodon Oláh Polgártársaink között nem volt: illetvén a kiirz mennyiség általul tellyessittessék, vagy a bünösöket — bárcsak bünök fokozatával — megnevezni méltóztassek levén mély tisztelettel.

Az igentisztelt Megyei Állandó Bizotmánynak.

Er Kaváson November 23-án 1848.

Irta: Huszár Lajos

Helység jegyője

Alázatos szolgálai:

Papp Iános, H. Görög egyesült	
Papp Iános	
Juhasz György	+
Toger Laszlo	+
Gitz Gabor	+
Szatmari Ianos	+
Hugye Ianos	+
Tejiro Cergely	+
Sandor Ianos	+
Pop Léka	+
Pergye Demeter	+
Torsa György	+
Erdei Ianos	+
Pap Ianos	+
Borza Sandor	+
Gozar Togyer	+
Gozar Mihaly	+
Beres Gergely	+

molnár

Az Er Kavasi, Oláh oiku Polgárok nevekbe, és kepekbe.

769 a. b. 1848

Visetatt nov. 25-én 1848

Olvastaton az nap.

Középszolnok Megye igentisztelt állandó Bizotmányához
nyújtandó alázatos kerelmök

bentirtaknak

769 Allandó Bizots. 1848

Válasz: A haza minden polgári nemzetőrségi szolgálatra egy aránt kötelező Törvény slleni bűncs szegülésert a törvény szentsegének sérteséert bűnhődésül szabott büntetés alol, a kérelmes köszég fel nemoldoztasik. Kelt Zilahon, Közep Szolnok megyének 1848-ban, nov. 25-én tartot állandó Bizotmány ülles által.

Kiadta: Tologi Sámuel
aljegyző

Traducere

Prea Onorată Comisie Permanentă județeană!

În ziua de azi, primpretorul nostru, în baza ordinelor nr. 725 și 726, din anul și luna curentă, ziua de 13, date de Onorata Comisie județeană, și drept urmare a ordinului domnului guvernator Déesi Laszlo, a ținut o adunare poporală, în care pretorul acestui cerc, Joka Sigismund, a comunicat ordinul verbal primit, conform căruia: cheltuielile survenite cu întreținerea taberei militare din Jibou, urmează să fie suportate de localitățile constatate a fi Năsăudiste ori reacționare, astfel, *locuitorii valahi* din această localitate sînt obligați să achite necondiționat, în termen de 8 zile: 60 banițe de griu și 120 florini de argint.

Înțelegînd acest ordin dat ca urmare a hotărîrii domnului guvernator, știind că țara noastră este periclitată din toate părțile și că pentru acoperirea tuturor nevoilor se cer sume mari precum și aceea că: județul nostru stă sub jurisdicție militară, care nu suferă decît o supunere necondiționată, și care nu admite nici un fel de explicații; urmează să ne consfătuim, spre a găsi modalitatea cum să ne achităm de această pedeapsă.

Sperăm că Onorata Comisie județeană nu ne va acuza pe toți locuitorii valahi din această comună, înainte de a ne audia, ca pe niște răzvrățiți premeditați și încăpățînați; vrednici de pedeapsă; din care motiv îndrăznim a apela la dv. și a arăta cele întîmplate.

Nu putem tăgădui și nici nu tăgăduim că toți tinerii valahi din comuna noastră înscriși în tabelele de recensămînt, s-au prezentat în fața comisiei de recrutare; unii fiind plecați din localitate, alții, din necunoștință de cauză. Dar peste 3 zile, după ce tinerii absenți din comună s-au reintors, iar cei nedumeriți au fost lămuriți, conform cu cele statornicite de domnul pretor Joka Sigismund, cu toții s-au prezentat în fața sa, au jurat și s-au supus. În comuna noastră altă reacțiune, nici atunci și nici altă dată, nu s-a întîmplat. Drept mărturie poate servi și faptul că, toți acei locuitori valahi din comuna noastră, care au fost chemați în tabăra de la Jibou, în serviciul de pază, se află acolo și în prezent.

Din aceste motive, cu supunere rugăm Onorata Comisie Județeană să binevoiască, ori a ne scuti total de executarea despăgubirilor, constatînd că cei în cauză, sînt numai în parte vinovați; unii din necunoștință de cauză, dar din acest motiv nimeni n-a suferit pagubă de nici un fel; că tinerii s-au prezentat benevol în fața domnului pretor, spre a fi recrutați, și acum așteaptă ordinele de chemare, deci nu pot fi considerați ca partizani ai Năsăudenilor, ci doar reacționari —, deoarece după cea mai bună știință a noastră, nici un valah din această localitate n-a fost la Năsăud. În consecință, rugăm ca pedeapsa stabilită să fie repartizată pe cei care se vor dovedi a fi vinovați.

Către Onorata Comisie Județeană

Am scris-o: Huszar Ludovic
notarul comunal

Cu adîncă supunere, ai dv. supuși
servitori:

Papp Ioan, preot greco-catolic,
Papp Ioan
Juhas Gheorghe
Toger Ladislau

Giț Gavril
Satmari Ioan
Tejiro Grigore
Sandor Ioan
Pop Lica
Perde Dumitru
Torje Gheorghe
Erdei Ioan
Pop Ioan
Borza Alexandru
Gozaru Toader
Gozaru Mihai
Bereș Grigore

În numele locuitorilor valahi din comuna Căuaș.

Nr. 769 a. b. 1848

Înreg. 25 noiembrie 1848

Cetit în aceeași zi

Către Comisia Permanentă a Județului Solnocul de Mijloc,
umilă cerere cu cele cuprinse în ea

769/1848. Comisia Permanentă

Răspunsul nostru: pentru fiecare cetățean din patria noastră, satisfacerea serviciului militar este obligatorie.

De la executarea pedepselor aplicate contra celor care s-au opus și răzvrătit, comuna petentă nu poate fi absolvită.

Dată în Zalău, 25 noiembrie 1848,

în ședința Comisiei Permanente a județului Solnocul de Mijloc,

Eliberată de: Tologi Samuel

subnotar

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 769/1848, orig., limba maghiară, 2 file)

9. Comuna Buciumi

1849 ianuarie 5, Buciumi.

(Relatare)

Noi, subscrișii locuitori ai comunei Buciumi, dăm spre cunoștință tuturor celor din viitor, prin această a noastră scrisoare de recunoaștere, respectiv obligatorie:

În cazul că noi nu ne-am îndeplini, ori am acționa contra obligațiilor mai sus amintite, chiar și prin cel mai mic gest, va urma să suferim rigorile legilor, fiind tratați ca dușmani ai patriei noastre.

Pentru care, drept mărturie a obligațiunilor ce ne-am asumat, dăm acest act, prevăzut cu semnăturile noastre.

Înaintea mea:
Gyulai Carol
căpitan

(Urmează semnăturile a 92 locuitori,
din care numai 10 cu mîna proprie restul
prin punere de deget)

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția de documente mss., cota 5 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 1 filă)

10. Comuna Ilișua

1849 ianuarie 5, Ilișua.

Stimate domnule Deak Lajos!

Certific că Proclamațiunea care urma să fie citită și explicată locuitorilor comunei Ilișua, s-a executat.

Cei prezenți au declarat că întru nimica nu se vor abate de la cele auzite, pe care le-au ascultat cu destul de mare atenție, și pe care le-au întipărit în conștiința lor.

Cu aceasta rămîn, eu preotul greco-catolic al comunei Ilișua,
Supus servitor
Moldovan Gheorghe
preot în Ilișua

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 5 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 1 filă).

11. Comuna Domnin

1849 ianuarie 7, Domnin.

Raport

Subsemnații, prin aceasta certificăm oficial că ordinul Comitetului pentru apărarea patriei, dat la data de 22 octombrie 1848, în numele domnului președinte Kossuth Lajos, adresat către popoarele din Ungaria, a fost executat prin preotul comunei noastre Opriș Ioan.

De asemenea, certificăm că Proclamațiunea a fost citită și explicată tot de acest preot, tuturor locuitorilor știutori și neștiutori de carte din această comună.

Notarul legal al comunei Domnin
Papp Petru

(Documentul mai este semnat de
12 locuitori, toți români, neștiutori
de carte)

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 7 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 1 filă).

12. Comuna Popteleac

1849 ianuarie 8, Popteleac.

Raport

Ordinul Măriei Sale, Kossuth Lajos, președintele Comitetului pentru apărarea patriei, în mai multe zile, a fost citit din cuvînt în cuvînt și explicat amănunțit, în sfînta biserică.

Locuitorii acestei comune au declarat că primesc acest ordin și în orice moment sînt gata a sări pentru apărarea patriei.

Asemenea, adevărim că, pentru sufletele eroilor căzuți pentru apărarea patriei, s-a servit serviciul divin cuvenit. Despre toate acestea, facem prezenta adevărire.

Vaida Iosif
preot în Popteleac

Papp Ioan
notarul legal al acestei
localități

Dredi Lazar
substituit de protopop

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 1/1849, original, limba maghiară, 1 filă)

13. Comuna Sălățiș

1849 ianuarie 8, Sălățiș.

Onorat domn pretor!

Proclamațiunea Înaltului guvern, adresată către popoarele Ungariei, pe care am primit-o în ziua de 6 luna curentă, a anului în curs, am citit-o.

Drept urmare, din turma păstrată de mine, nici unul nu a devenit ied, așa că am toată speranța că, cu ajutorul lui Dumnezeu, și în viitor vor rămînea în această credință.

Cu adînc respect, al dv. supus serv,

Dragoș Ioan
preotul comunei Sălățiș

Domnului

Kászo Leopold, nobilul și viteazul pretor în județul
Solnocul de Mijloc

Sărmășag

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 8 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 1 filă)

14. Comuna Supuru de Jos

1849 ianuarie 8, Supuru de Jos.

Stimate domnule pretor Kaizler Emeric!

Proclamațiunea dată de domnul Kossuth Lajos, președintele Comitetului pentru apărarea patriei, a fost citită și explicată de către preotul Popdan Grigore, din Corund, după terminarea sfîntei liturghii.

D. Szabo
preot greco-catolic
în Supuru de Jos

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 8 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 1 filă)

15. Comuna Supuru de Sus

1849 ianuarie 8, Supuru de Sus.

Stimate domnule pretor,

În ziua de 2 ianuarie 1849 am primit Proclamația în care domnul Kossuth Lajos, președintele Consiliului de Miniștri, a ordonat ca, începînd cu ziua de azi și pînă în 8 ianuarie, în fiecare zi să servesc liturghie pentru odihna sufletelor eroilor căzuți în luptă. Din mila lui Dumnezeu, l-am îndeplinit — cu toate că a fost un ger grozav.

Proclamația adresată popoarelor patriei, am citit-o cu ocazia Crăciunului românilor și, intrucît în această localitate sînt și membri ai unui consiliu eparhial de naționalitate maghiară, i-am invitat și pe ei, ca să audă ce vorbesc.

Drept dovadă că aceste ordine superioare le-am îndeplinit, pot să o adevăresc cu toți locuitorii comunei Supuru de Sus și cu ordinanții din Ghilvaci.

Acesta îmi este raportul pe care-l recomand atenției dv.

Supus slujitor,

Costea Ioan
preot

*

Stimatului domn Kaizler Emeric, pretor în județul Solnocul de Mijloc

Sărmășag

Din oficiu.

Urgent!

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 8 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 1 filă)

16. Comuna Lelei

1849 ianuarie 24, Lelei.

Comitatul Solnocul de Mijloc

Raport

Astăzi, 24 ianuarie 1849, noi, subscrișii, în conformitate cu ordinul domnului primpretor Benkő Alexandru senior, ne-am întrunit în comuna Lelei, spre a stabili numărul și soiul animalelor, care au fost aduse din așa numita execuție a „Fagului” (Bükketajjai).

La executarea acestui ordin au fost prezenți: Rácz Gheorghe, ajutor de primar, Szentesi Petre, notar, precum și consilierii comunali: Kiss Francisc, Nagy Moise, Erszénesi Francisc, Várday Iosif, Iakab Daniel, Dobai Francisc, care, examinînd vitele aduse, am constatat următoarele:

— Că pe seama domnului ofițer din garda națională, s-au minat: 2 boi mari de 8 ani și 2 boi mari de 5 ani; 2 juncani de 4 ani și alți 2 de 3 ani; 1 vacă de 4 ani și 1 vițelușă, și 2 vaci de 9 ani, cu o vițelușă; 4 juncani de 2 ani; în total 18 bucăți.

— Pe seama concetățeanului nostru Dobai Francisc, s-au minat: 2 juncani de 2 ani.

În total s-au minat 20 de vite cornute.

Dintre aceste vite, la tirgul săptămînal, ținut la 23 ianuarie, în comuna Hodod, au fost vindute de către Tartsî Carol: 4 boi mari, 1 pereche cu cite 162 florini austrieci; precum și 1 vacă de 4 ani, cu vițel, pentru 53 florini austrieci.

Restul de 14 vite cornute, vor urma să se vîndă, după cum va dispune domnul primpretor, mai sus amintit.

Despre cele de mai sus, dăm prezentul act.

Ajutor de primar
Gheorghe Rátz

Notar
Szentesi Petre

Consilieri comunali

Kiss Francisc	Nagy Moise
Erszénesi Francisc	Várday Iosif
Iakob Daniel	Dobai Francisc

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 24 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 2 file)

17. Comuna Agrij

1849 ianuarie 25, Agrij.

Declarație

Subscrișii, prin prezenta, dăm mărturisirea noastră că, atunci cînd ne aflăm în centrul județului Dăbica, s-au prezentat în fața noastră, următorii locuitori din comune Agrij, Bozna și Răstolțu Deșert, și anume:

— Din Răstolțu Deșert: Vlaic Todor, Niertran Ionuț, Dîrsan Pavel și Dîrsan Iosif;

— Din Bozna: Hodiș Văsălică, Pușcaș Văsălică, Dolt Ioan, Vonvo Petre, Ion Nejistar, Dolt Gavrilă, Lazar Lepădat și Rustiș Petre;

— Din Agrij: Pop Marcu, Negrean Văsii, Berar Ștefan, Negrean Costan, Pop Văsălică, Goia Văsălică, Iepure Filimon, Costinaș Luca, Costinaș Costan, Goia Matei, Berar Simion, Berar Pașcu, Suciș Maței, Suciș Ioan.

Și benevol ne-au declarat că preotul Popovici Gavriș, din comuna Agrij, nici cînd nu s-a amestecat în ilegalități, nici chiar atunci cînd a fost solicitat de credincioșii săi.

La tilhăriile comise în comuna Buciumi, nu a luat parte. În tabăra română nu a fost. La adunări nu a participat. Agitator nu a fost, ba din contră, i-a îndrumat pe credincioșii săi să fie cinstiți și să-i respecte pe toți ceilalți locuitori. Și-a îndeplinit chemarea sa de preot în mod conștiincios, drept ce o vedim prin prezenta.

Că mărturisile susnumiților locuitori le-am consemnat așa cum au fost declarate, le adeverim prin conștiința noastră.

În fața mea:

Biró Daniel
consilier județean

Primpretor
Biró Pavel

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 25 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 1 filă)

18. Comuna Lelei

1849 ianuarie 25, Lelei.

Onoratlui domn primcomisar militar!

În conformitate cu ordinul dv., anexat vă înaintez conscrierea animalelor rezultate din operația de pedepsire „Fagul” și care au fost minate în comuna Lelei. Vînzarea lor am sistat-o pînă la noi ordine.

Primpretor
Benkő Alexandru

De la primpretorul plasei Cehu Silvaniei
Domnului Hatfaludi Alexa (Elek)
comisar militar principal

Asuaju de Sus

Din oficiu. (Audas) 26 ianuarie 1849

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 26 ianuarie 1849, original, limba maghiară, 1 filă).

19. Comuna urbană Jibou

1849 februarie 21, Jibou.

Proces-verbal

Subscrișii, din ordinul domnului substitut de pretor Teleki Mihai, în ziua de 18 februarie a.c., am inventariat bunurile acelor locuitori din comuna Jibou, care le-au părăsit, înrolându-se în tabăra lui Urban, precum urmează:

1. Bunurile măcelarului Doroltzi Ioan
— valoare de 233,20 fl.
2. Bunurile lui Albu Gh. Francisc
— valoare de 370 fl.
3. Bunurile proprietatea lui Varga Ștefan
— valoare de 669,10 fl.
4. Bunurile lui Opreș Francisc
— valoare de 390,30 fl.
5. Pe moștenirea lui Berbe Iosif
— valoare de 569,20 fl.
6. Pe moștenirea deced. Bujor Ionuț
— a plecat cu Berbe Iosif
— Valoare de 765 fl.
7. Bunurile lui Bujor Ciuca Gheorghe
— fiul lui a dezertat, plecând la Urban
— valoare de 458,45 fl.

Redactat de Bucsi István
notar în Jibou

(Mai semnează: ajutorul de primar
și 7 jurați — consilleri comunali)

Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 21 februarie 1849, original
limba maghiară, 4 file)

20.

1849 martie 10, Turbuța.

Onorată Delegațiune Permanentă!

Cu stimă și cu speranță mare, venim înaintea Onoratei Delegațiuni Permanente județene, ca cetățeni fideli, care în timpurile tulburi în care trăim, fără vina noastră, am suferit pagube considerabile în efectivul nostru de vite, cu rugarea să binevoiți a dispune ca să fim despăgubiți pentru daunele (pagubele) ce am suferit, așa cum reiese din constatările făcute de către domnul primpretor Teleki Mihai.

Onorată Delegațiune Permanentă județeană, avem toată nădejdea și, în același timp, Vă rugăm respectuos a lua în considerare că, pentru continuarea muncilor agricole și gospodărești, avem neapărate nevoie de vite, pe care însă, din lipsă de bani, nu le putem procura.

Acestea sînt valabile și pentru alți locuitori ai comunei Turbuța, care, de asemenea, așteaptă să fie despăgubiți pentru daunele ce le-au suferit.

Răminem cu fidelă stimă,

Supuși servitori:

Zaharie George

Roman Nuț

ambii cetățeni ai comunei Turbuța

Către

Onorata Delegațiune Permanentă a județului Solnocul de
Mijloc

Zalău

umila cerere a celor doi locuitori din comuna Turbuța

Primit: 10 martie 1849.

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss, cota 10 martie 1849, original, limba maghiară, 1 filă).

21. Comuna Cheud

1849 aprilie 10, Cheud.

Onorată Delegațiune Permanentă județeană!

Cu supunere, îndrăznesc a înainta prezentul borderou Onoratei Delegațiuni Permanente a județului, din care vă puteți convinge de pagubele ce mi s-au cauzat în comuna Cheud, pe de o parte de către locuitorii acestei comune, iar pe de altă parte, de către tabăra de jefuitori a lui Urban, la data de 1 decembrie 1848.

Din daunele ce am suferit, o parte mi-au fost restituite de către locuitorii acestei comune. Aceste bunuri nu figurează în borderoul de față, ci numai acelea pe care nici pînă în ziua de azi, nu le-am primit.

Restituirea acestor bunuri, o implor de la Onorata Delegațiune Permanentă a județului, ca fiind cauzate numai de către locuitorii acestei comune. Jafurile făcute de cei din tabăra lui Urban, cad tot în sarcina acestor locuitori, care i-au chemat, și cu care împreună au jefuit.

(Urmează borderoul, cu bunuri în valoare de 7.784 florini și 37 creițari).

Din nou implor restituirea acestor bunuri enorme, de la Onorata Delegațiune Permanentă a județului, și rămîn cu deosebită stimă,

Supus serv

Kiss Iosif

*

Umila cerere

Către

Onorata Delegațiune Permanentă a județului
Solnocul de Mijloc

Zalău

(Nr) 1065/1849.

Primit: 14 aprilie 1849

Citit: 16 aprilie 1849.

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 10 aprilie 1849, original, limba maghiară, 4 file)

22. Comitatul Crasna

1849 mai 17, Șimleu Silvaniei.

TABLOU

despre clopotele, care, în urma hotărârii Delegațiunii Permanente a județului (comitatului) Crasna, nr. 365, au fost donate pe altarul patriei și care, conform ordinului ministerial nr. 1732, au fost transportate la Oradea Mare, spre a fi transformate în tunuri:

Nr. crt.	Bucăți	Localitatea care a donat clopotul	Greutatea	
			Măji	Funzi
1	1	Pericei, Biserica reformată	3	20
2	1	Pericei, Biserica gr. cat.		60,5
3	1	Cățelul Unguresc, Bis. reformată	2	85
4	1	Cățelul Unguresc, Bis. gr. cat.		44,5
5	1	Giurtelec, Biserica gr. cat.	2	3,5
6	1	Nu se cunoaște localitatea	1	71,5
7	1	Borla, Biserica reformată	1	53,5
8	1	Cizer, Biserica gr. cat.	1	10
9	1	Șimleu Silvaniei, Bis. gr. cat.	1	7
10	1	Recea, Biserica reformată		74,5
11	1	Ratin, Biserica reformată		62
12	1	Ratin, Biserica reformată		54,5
13	1	Fizeș, Biserica gr. cat.		38,5
14	1	Vișolt, Biserica gr. cat.		43
15	1	Cîmpia Sălajului, Biserica gr. cat.		30,5
16	1	Boian, Biserica greco-catolică		32
17	1	Plesca, Biserica greco-catolică		30
18	1	Mal, Biserica greco-catolică		28
19	1	Nu se cunoaște localitatea		37
20	1	Nu se cunoaște localitatea		27,5
21	1	Sig, Biserica greco-catolică		47
22	1	Bănișor, Biserica greco-catolică		22
23	1	Nu se cunoaște localitatea		23
24	1	Nu se cunoaște localitatea		22
25	1	Stîrciu, Biserica greco-catolică		27
26	1	Bogaujfal, Biserica greco-catolică		21
27	1	Bagos, Biserica reformată		31,5
28	1	Nu se cunoaște localitatea		22
29	1	Boronamezö, Biserica greco-catolică		22
30	1	Marin, Biserica greco-catolică		20
31	1	Budarson, Biserica greco-catolică		22
32	1	Bocșa Romană, Biserica greco-catolică		23
33	1	Nu se cunoaște localitatea		18
34	1	Ban, Biserica greco-catolică		17,5
35	1	Măeriste, Biserica greco-catolică		17
36	1	Pria, Biserica greco-catolică		16
37	1	Pecei, Biserica greco-catolică		11,5
Total			22	95,5

Adică 22 măji și 95,5 funzi.

Dat în Șimleu Silvaniei, 17 mai 1849.

Andrasy Antal
inginer județean

Kolozsvári Ludovic
consilier al comitatului
Crasna

(Pe verso)
(Nr) 365/1849

Notă

Clopotele donatē pe altarul patriei de localitățile comitatului Crasna, vor fi transportate la Oradea spre a fi transformate în tunuri.

(Biblioteca Astra, Sibiu, fond Colecția documente mss., cota 365/1849, original, limba maghiară, 2 file).

UNBEKANNTE URKUNDEN ÜBER DEN AUFSTAND VON 1784 UND DIE REVOLUTION VON 1848—1849 AUS DEM GEBIETE VON SÁLAJ

(Zusammenfassung)

Vor kurzem fanden wir in der Handschriftensammlung der „Astra“ Bibliothek mehrere Urkunden, die von Persönlichkeiten und Institutionen des XVIII und XIX-ten Jahrhunderts ausgefertigt wurden, und deren Inhalt über bedeutende Ereignisse aus den gewesenen Komitaten Krasna und Mittel — Solnoc berichten. Wir wählten 22 Urkunden, von denen 2 über den Bauernaufstand von 1784 berichten und 20 sich auf die Revolution von 1848—1849 aus Siebenbürgen beziehen. Die Urkunden tragen durch ihren reichhaltigen und mannigfachen Inhalt zur besseren Kenntniss einiger Probleme die ganz Siebenbürgen betreffen, sowie von Eigenheiten des Gebietes Sălaj, im Zusammenhang mit den oberwähnten historische Ereignisse bei.